

Control arqueològic al jaciment de les sitges de la Universitat Autònoma de Barcelona

Abel Fortó, Joan Francès i Abigail Orús

1. Situació exacta del jaciment

El jaciment del Poliesportiu de la UAB està situat dins del terme municipal de Cerdanyola del Vallès i s'extén a banda i banda de la cruïlla de la carretera que va del nucli urbà de Cerdanyola al barri de Bellaterra amb l'accés al campus de la Universitat Autònoma de Barcelona (fig 1).

La seva localització respecte al meridià de Greenwich, es localitza a 42° 30' 04" de latitud nord i 2° 06' 117" de longitud est, i se situa entre les cotes 100 i 117 sobre el nivell del mar.

El jaciment es troba en un petit monticle asimètric de fort pendent en el vessant nord, des del qual es domina el Riu Sec, i més suau al sud, on a la part més baixa queda limitat pel torrent Ample o de Can Magrans. La part superior del turó és força arrodonida, per la qual cosa té un aspecte suavitzat, d'altra banda molt característic a la plana del Vallès.

Des del punt de vista geològic, els materials que componen el monticle s'identifiquen amb fàcies de tipus marí. Es tracta de argiles groguenques, principalment, amb intercalacions de nivells conglomeràtics sorrencs rics en fòssils. És significativa la presència d'un important nombre de paleocanals reblerts amb còdols de fracció mitjana (CANALS i FRANCÈS 1985).

L'estructura del monticle ha estat seriosament afectada per l'acció antròpica. Les activitats derivades del conreu de la vinya i l'olivera van representar un fort impacte per al jaciment i van afavorir un procés de degradació que, posteriorment, va augmentar per l'obertura de vials i les extraccions de terres que s'hi van realitzar. Aquestes activitats van transformar considerablement l'aspecte del turó. L'obertura de la carretera de Cerdanyola a Bellaterra va dividir l'àrea arqueològica en dos sectors, situats a banda i banda del vial, moment en què amb tota probabilitat, també es van destruir algunes fosses.

2. Història dels treballs

El jaciment del Poliesportiu de la UAB va ser localitzat l'octubre de 1983 pel senyor Miquel Aznar Carreño, el qual va avisar el Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya que encarregà la realització dels primers treballs arqueològics a un equip de la Universitat Autònoma de Barcelona que dirigia el doctor Jose Luís Maya (MAYA 1985).

Els treballs d'excavació es van dur a terme durant el curs acadèmic de 1983-1984 i es van excavar total o parcialment les deu estructures localitzades als talls produïts per les màquines excavadores, llevat de dues situades en el talús nord de la carretera de Cerdanyola a Bellaterra. Les limitacions econòmiques i de recursos humans van ser factors determinants a l'hora de donar per conclusos els treballs arqueològics a finals de l'any 1984. Per tal de protegir les restes, la part del jaciment situada al sud de la carretera a Bellaterra es va encerclar amb una tanca metàl·lica.

Aquesta primera campanya va permetre la individualització d'un assentament de la primera edat del ferro format per deu fosses de diversa morfologia. El ric repertori tipològic que el jaciment va proporcionar i la troballa d'una fíbula de ferro de ressort bilateral van contribuir a omplir l'aparent buit que existia fins aleshores a la depressió entre el final de la necròpolis de Can Missert a Terrassa i l'inici de les importacions de l'anomenat horitzó ibèric antic. L'estudi dels objectes metàl·lics, en especial la fíbula, va permetre datar el jaciment entre el 625 i el 580 aC (MAYA 1985).

Els treballs arqueològics es van reprendre durant la Pasqua de 1988 per iniciativa del Col·lectiu de Recerques Arqueològiques de Cerdanyola (CRAC) i de l'Ajuntament de Cerdanyola, que en va assumir les despeses juntament amb el Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya. Fins el 1990 s'hi van realitzar diverses campanyes d'excavacions programades en què van participar diversos membres del CRAC, tècnics de l'Ajuntament i estudiants d'arqueologia de diverses universitats.

La campanya de 1988 va ser plantejada amb un doble objectiu. D'una banda finalitzar els treballs que havien quedat pendents de la campanya del 83-84, excavant les estructures E-5 i E-6, i d'altra localitzar noves estructures i sistematitzar la feina de cara a exhaurir la part del jaciment protegida amb tanca metàl·lica.

Partint del tall més meridional del jaciment en que s'havia localitzat una estructura, l'E-7, es va netejar manualment una superfície de 20 metres de costat; tasca que va permetre la individuilització de quatre noves fosses, E-11, E-12, E-13 i E-14. Val a dir que l'arrassament del terreny afavorí notablement la feina, donat que els nivells arqueològics de reompliment de les estructures es trobaven a pocs centímetres de la superfície i eren de color ben diferent del sol groguenc característic on estaven excavades.

En aquesta campanya es van excavar, doncs, un total de sis estructures morfològicament diferents corresponents a l'horitzó cronocultural de la primera edat del ferro i que van reafirmar la importància del jaciment.

La campanya realitzada al juliol de 1989 va està marcada en el seu plantejament per dos factors bàsics en funció dels quals es planificà tot el treball de camp. Per una banda se sabia que el jaciment havia de desaparèixer degut a les obres d'ampliació del campus. Els terrenys que ocupava estaven destinats a equipaments esportius i una part estava afectada per una imminent reordenació dels accessos viaris. Aquest fet va determinar que, tenint en compte l'extensa superfície del jaciment, els esforços es concentrassin en la documentació de les estructures que es poguessin localitzar a la zona que corria un perill més imminent.

D'altra banda, es va considerar important continuar l'excavació del sector en el que s'havia treballat durant les campanyes anteriors per tal d'exhaurir-lo totalment i poder encetar-ne un de nou. Es tractava de concloure els treballs dins de la parcel·la protegida l'any 1984 abans no comencessin les obres, evitant tot un seguit de problemes innecessaris.

Per tal d'agilitzar la localització de les restes es va utilitzar per primer cop en el jaciment una retroexcavadora lleugera. Aquesta realitzà dues menes de treball. En angle SE del tancat, que correspon a la cruïlla de la carrera a Bellaterra amb el desviament cap a la Facultat de Medicina, es va fer un decapatge en extensió de tota la zona afectada per la modificació dels accessos esmentats, arribant fins el nivell terciari sense obtenir cap resultat positiu. El mateix procediment va ser utilitzat per a la prospecció del sector excavat parcialment l'any anterior, que en aquesta cas va permetre la identificació d'una nova fossa, (l'E-15).

Un cop exhaurits aquests dos sectors, es va canviar l'estratègia de localització, forçats principalment per la manca de pressupost, i s'encetà un pentinat sistemàtic del terreny amb rases en direcció E-W separades entre si per una distància al voltant d'un metre. Aquest sistema va permetre la localització de cinc noves estructures, E-16, E-17, E-18, E-19 i E-20, i una rasa (E-28).

Val a dir que en determinats punts, la potència del superficial feia difícil arribar al terra natural de manera que fos possible identificar les estructures; en altres, com ja havia passat en la campanya del 1988, l'arrassament del terreny degut a l'erosió i a l'intensa acció antròpica, especialment forta en la part occidental del turó que dona a la zona exportiva del campus, va afavorir notablement la feina, donat que els nivells arqueològics que reomplien les fosses es trobaven a pocs centímetres de la superfície i contrastaven notablement amb el color groc característic del terra natural del jaciment.

En total, doncs, es van excavar sis noves estructures i una rasa, que en aquesta ocasió no només presentaven una morfologia diversa sinó que, i això era el més important, que no cronològicament no pertanyien a un únic període cronològic, ja que una d'elles, l'E-20, es va poder situar a inicis de l'edat del bronze.

L'any 1990 es va realitzar una important campanya durant la setmana santa i l'estiu mercès a un augment en la dotació econòmica. L'objectiu era exhaurir tot el jaciment que quedava a la banda oest de la carretera a Bellaterra dins de la tanca metàl·lica. L'amenaça de la seva desaparició en un plaç més o menys curt era encara força ferma pel que era aconsellable intensificar el ritme dels treballs arqueològics.

L'objectiu era l'excavació de les estructures localitzades l'any anterior i de les que poguessin aparèixer duran la present campanya. Per agilitzar els treballs es va tornar a utilitzar una rexcavador lleugera. La màquina tenia com a tasca principal el decapatge en extensió del nivell superficial corresponent a la terra de conreu, deixant a la vista el substrat miocènic groguenc on les estructures havien estat excavades originàriament.

Aquesta tasca es va dur a terme tant en els nous sectors del jaciment com en les zones on l'any anterior s'havien realitzat rases amb retroexcavadora amb l'objectiu de

verificar que cap estructura no s'havia passat per alt donada la distància existent entre les rases.

La superfície total prospectada va ser de 6.200 m² i es van localitzar un total de 17 noves estructures (E-21 a E-37). D'altra banda, es va poder comprovar, un cop netejada la superfície i suprimides les rases, que algunes de les fosses marcades en la campanya anterior en realitat eren fosses modernes relacionades amb el conreu, molt fàcils de reconèixer pel seu rebliment i morfologia.

Un fet a destacar d'aquesta campanya és el baix nombre d'estructures localitzades tenint en compte la superfície prospectada, que contrasta força amb els resultats obtinguts en el sector excavats en les campanyes de 1983-84 i 1988.

Fora del tancat, van quedar encara molt metres quadrats per treballar, tant a l'altre cantó de la carretera a Bellaterra (on el 1983 s'havien localitzat les estructures 9 i 10) com a la franja de terreny que anava de la tanca fins a l'alçada del Parc de Bombers.

De tota manera, aquesta darrera intervenció no només va reafirmar la importància del jaciment sinó que encara va ampliar més el marge cronològic de l'assentament amb la localització de 3 d'estructures d'època ibèrica, posant de manifest les estratègies de llarga durada en l'ocupació del jaciment.

L'any 1994, la part del jaciment situada al cantó nord de la carretera va quedar afectada per una imminent reorganització dels accessos viaris al campus de la Universitat. Així doncs, el Servei d'Arqueologia de la Generalitat va iniciar els tràmits per tal d'efectuar una intervenció d'urgència en la zona afectada i va autoritzar la realització dels treballs als tècnics municipals i al CRAC que es van encarregar tant de la prospecció prèvia com dels posteriors treballs d'excavació de les estructures localitzades. Aquesta intervenció es va finançar amb l'1 % cultural del projecte viari a càrrec del Servei Territorial de Barcelona de la Direcció General de Carreteres del Departament de Política Territorial i Obres Públiques de la Generalitat de Catalunya.

Durant aquesta intervenció es van localitzar un total de deu estructures (de la E-38 a la E-47) que com en les altres intervencions presentaven perfils i cronologies diverses. La novetat en aquesta ocasió va ser la troballa de dues estructures neolítiques.

3. Descripció dels treballs

Donats els resultats de les diverses campanyes, bona part de la superfície del turó que restava per explorar va ser inclosa en el Pla especial del Patrimoni Arquitectònic i Arqueològic de l'Ajuntament de Cerdanyola on consta amb el número de fitxa 93. S'estableix en aquest vigent Pla Especial la realització d'una exploració arqueològica prèvia a qualsevol intervenció que impliqui l'afectació del sòl o del subsòl.

Atès que l'Universitat Autònoma de Barcelona té previst ampliar la zona d'aparcaments públics al costat de la caserna dels Bombers de la Generalitat, a prop de la zona del jaciment excavada durant el 1994, i tal i com s'estableix en el Pla Especial era necessari realitzar un control arqueològic per determinar la possible existència de restes. Aquestes tasques han estat assumides per l'Ajuntament de Cerdanyola i l'Àrea d'Urbanisme de la Universitat Autònoma de Barcelona.

Des del punt de vista metodològic, les tasques de seguiment proposades han consistit en la retirada de la capa superficial alterada pel conreu i l'acció antròpica (entre 30 i 45 cm) per tal de localitzar i delimitar les possibles estructures del jaciment. La superfície explorada ha estat aproximadament de 1.284,40 m², en un front de 20,80 m d'amplada per una longitud de 61,75 m.

La màquinaria utilitzada per al control arqueològic havia de ser un "toro" amb pala de 2'70 metres. Finalment es va usar una excavadora mixta i una pala giratòria treballant a la vegada, ja que a la banda sud-oest la potència del nivell superficial era notable, arribant a tenir 1'80 metres de gruix. La pala giratòria va contribuir a que tant l'excavació d'aquest nivell com l'apilament de les terres sobrants es fes d'una manera més ràpida.

4. Els resultats

El resultat d'aquest control cal considerar-lo com a negatiu ja que no ha aparegut cap resta que es pugui relacionar amb el jaciment proper. En el desenvolupament dels treballs es van localitzar les característiques rases vinculades al conreu de la vinya anomenades "valls", reblertes amb restes orgàniques i deixalles modernes.

A part d'això només una única estructura va cridar la nostra atenció. Es tractava d'una gran rasa que, un cop retirat el superficial, va ser convenientment netejada per documentar-ne la planta. Presentava una llargada visible de 20 metres i una amplada que oscil·lava entre 1'5 metres al punt més estret i els 2 metres d'amplada màxima.

Durant la campanya de 1990 es va localitzar en mig del jaciment una gran rasa (E-28) de cronologia incerta i que discorria en direcció nord sud. És a dir, més o menys perpendicular al traçat d'aquesta nova rasa, encara que separades per una distància considerable.

Per tal de intentar fixar la cronologia d'aquesta nova rasa localitzada a la banda nord del jaciment i veure si tenia relació amb la localitzada en el 1990 es va procedir a realitzar un primer sondeig. Aquest va permetre constatar que el que aparentment era una única rasa es tractava en realitat de dues rases paral·leles, excavades pràcticament a tocar l'una de l'altra i colgades pel mateix sediment. La de més al nord era la més estreta amb una amplada d'entre els 30 i els 50 cm, i la de més al sud era força més ample, amb mides entre els 70 i els 75 cm. Si tenim en compte que les fondaries conservades anaven dels 30 als 40 cm podrien considerar que aquesta estructura estava força mal conservada.

De tota manera quedava pendent la qüestió de la datació. És per això que es va ampliar el sondeig per tal d'intentar establir una aproximació cronològica. En total es van excavar 13.70 metres de rasa. Val a dir que només començar aquesta ampliació va aparèixer material de construcció modern al fons de l'estructura. Malgrat tot vàrem preferir assegurar la datació i per això es va seguir ampliant la superfície fins a la longitud abans esmentada exactament amb els mateixos resultats. La troballa de materials de construcció moderns, bàsicament fragments dels típics rajols i cairons de 3 cm de gruix com a únic material recuperat en tota l'excavació ens va fer concloure que es tractava d'un rebliment homogeni i que, per tant, aquesta rasa no era una estructura antiga. A més, en un altre punt es va poder observar que la rasa que estudiàvem havia tallat una rasa de vinya, la qual cosa, era un indicatiu definitiu des del punt de vista de la cronologia relativa.

5. Conclusions

Per Concloure podem dir que aquesta part del turó ocupat pel jaciment està lliure d'estructures per la qual cosa sembla que el jaciment ha quedat de limitat per aquesta banda. També hem pogut observar que, en conjunt, tot aquest sector a sofert una intensa acció antròpica relacionada amb la creació de l'explanada annexa al Parc de Bombers de la Generalitat. Tal vegada, la rasa excavada es podria relacionar a la construcció d'aquesta instal·lació o la urbanització dels terrenys de la UAB. Per les seves característiques aquesta estructura formada per dues rases paral·leles és molt similar a d'altres relacionades amb les conduccions d'aigua. La més grossa estaria destinada a encabir la canonada i la més estreta els sistemes de control. Una tipologia similar tenia la conducció d'aigües excavada al carrer del poblat ibèric de ca n'Oliver. Com a dada interessant a 20 metres al nord del traçat de la rasa se situa avui l'actual conducció.

6. Bibliografia

CANALS, A. I FRANCÈS, J. (1985): "Breve síntesis geomorfològica del vallès Occidental: los casos particulares de sant Cugat i Bellaterra." a *Estudios de la Antigüedad*, núm. 2, Universidad Autònoma de Barcelona,

FRANCÈS, J. (1993): "Les estructures del bronze antic del poliesportiu de la UAB: primers resultats", a *Limes*, núm. 3, Cerdanyola del Vallès, pàg. 5-24.

FRANCÈS, J. (1995): "Noves excavacions al sector est del jaciment del poliesportiu de la UAB (Cerdanyola, Vallès Occidental)", a *Revista d'Arqueologia de Ponent*, núm. 5, Lleida, pàg. 147-177.

MAYA, J.L. (1985): "Silos de la primera Edad del Hierro en la Universidad Autónoma de Barcelona", a *Estudios de la Antigüedad*, núm. 2, Universidad Autònoma de Barcelona, pàg. 135-146.

RECALL FOTOGRAFIC

Vista de l'entorn del jaciment

Màquines realitzant els treballs d'excavació

Taques orgàniques de les valls de femar

Les valls una vegada netejades

La gran rasa un cop netejada

Sector de la rasa un cop excavat amb la vall que tallava

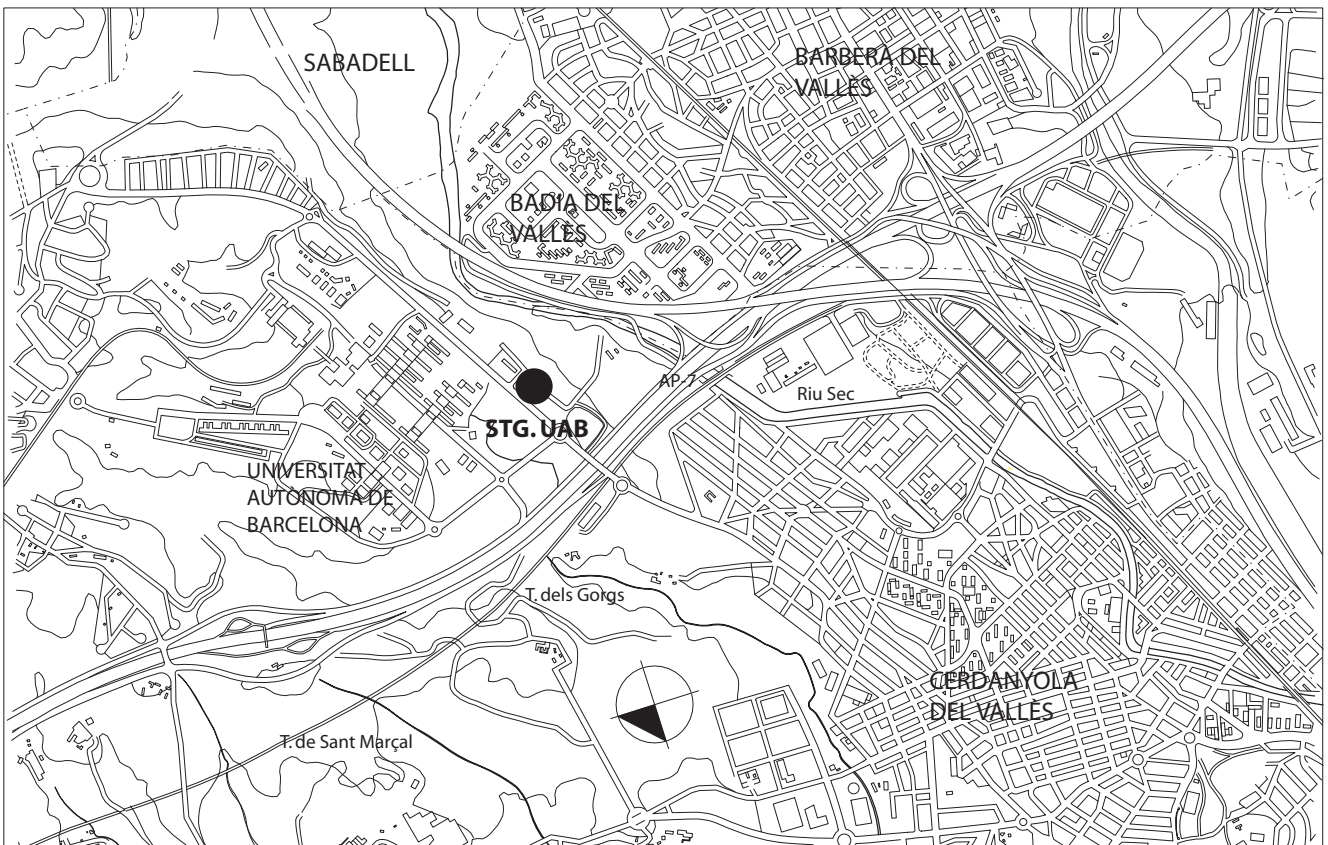
Tram de la rasa un cop excavat vist des de l'est

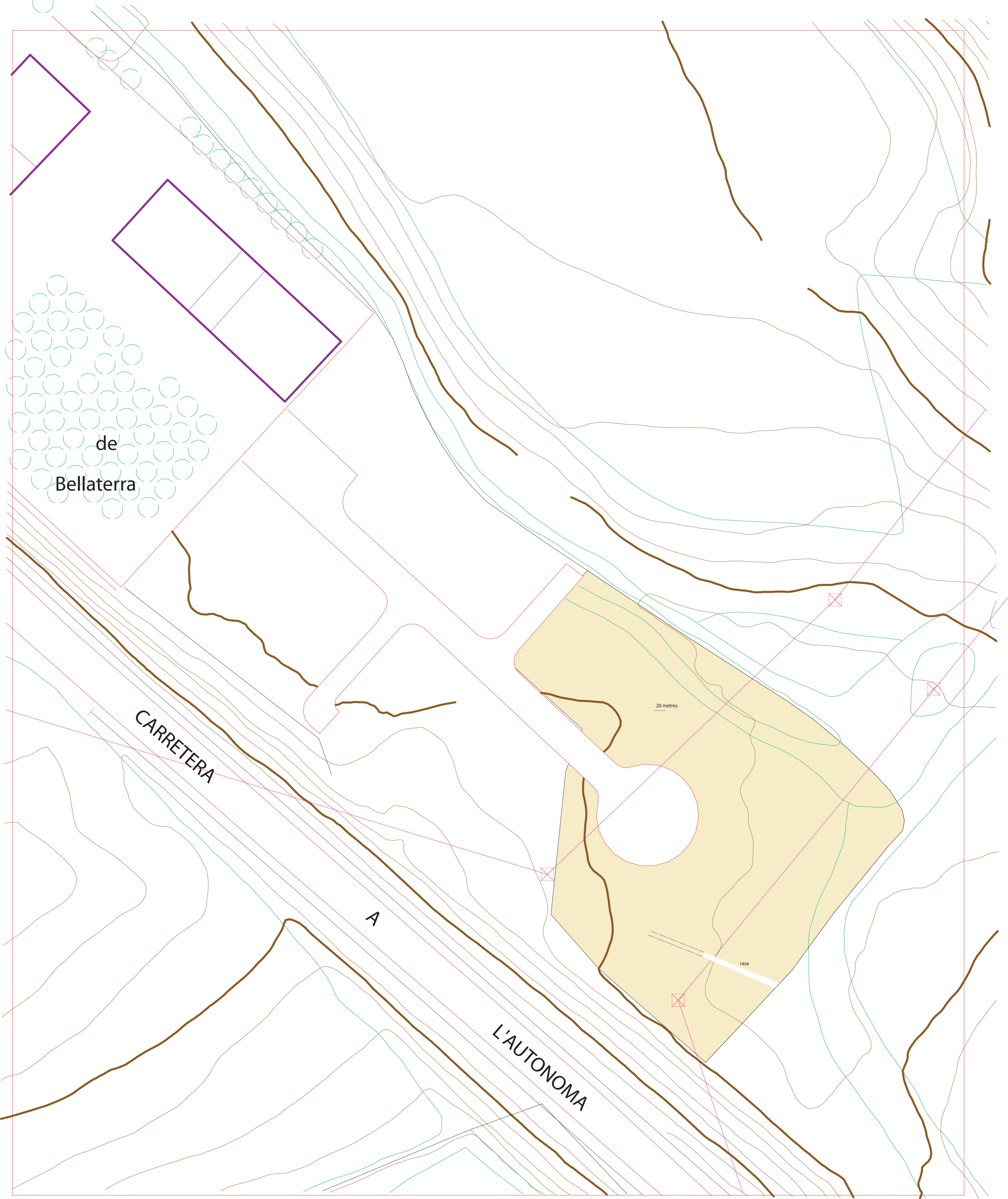
Tram de la rasa un cop excavat vist des de l'oest

PLÀNOLS

Fig 1

Plànol de situació del jaciment

de
Bellaterra

CARRETERA

A

L'AUTONOMA

20 metres

rasa